

Vitus J. Bering og W. H. Dall.

Af Viceinspektør P. Lauridsen.

(Hermed fire Kaart i Texten).

I andet Bind af *The National Geographic Magazine* 1890, der udkommer i Washington, har den bekendte geografiske Forfatter *W. H. Dall* skrevet en meget lang og tilsyneladende meget dybt gaaende Afhandling om Vitus Berings første store Opdagelsesrejse 1725—30*). Han siger, at de store Mangler, der skæmme min Bog om Vitus Bering, har fremkaldt hans Afhandling; denne skal derfor baade i Retning af Upartiskhed og Nøjagtighed fremtræde som et nødvendigt Korrektiv til mit Arbejde, og man kunde — synes mig — være berettiget til at haabe meget værdifulde Rettelser i det nye Bidrag til vor berømte Landsmands Historie. Dette er dog ikke Tilfældet. Bortset fra nogle personlige Ubehageligheder, som ikke komme Sagen ved, har Hr. Dall kun paavist, at en enkelt russisk Sætning er urigtig oversat i min Bog, og at jeg muligvis har angivet en fejlagtig Længde for en for øvrigt aldeles betydningsløs Landspids paa Beringshalvoen. Desuden har Hr. Dall skrevet 2 Noter om en simpel og let i Øjne faldende Trykfejl, og da min amerikanske Oversætter S. 32 har været saa uheldig at udelade Ordet „næsten“, griber Forfatteren øjeblikkelig Lejligheden til at tale om „min Mangel paa Omhu“, skjønt han ogsaa er bekendt med den danske Originaludgave, hvor Fejlen ikke findes.

I disse Bemærkninger kan jeg kun se et Udslag af Dadlesyge, og jeg vægrer mig ved at tro, at en Mand sætter sig hen og skriver en Afhandling paa 59 tættrykte Sider for saadanne Bagatellers Skyld. Sagen forholder sig sikkert en hel Del anderledes. Hr. Dall, der er en overmaade frugtbar Forfatter, er engang kommen galt af Sted med Vitus Bering. I et stort Værk om Alaska, som han udgav 1870, karakteriserede han ham som en „frygtsom, ubestemt og indolent Person“, der ikke duede til noget, og han fremsatte ved Siden deraf aldeles uholdbare geografiske Paa-stande. Jeg tillod mig — maaske vel skarpt — at kritisere Hr. Dalls Skrivemaade, og jeg tager næppe meget fejl, naar jeg deri søger Grunden til, at han atter viser sig paa Arenaen. Set fra dette Synspunkt er hans nye Arbejde et stort Fremskridt. Vitus Bering er nu bleven en „forsigtig, klog og skarpsindig

*) *Wm. H. Dall*: A critical review of Berings first expedition, 1725—30, together with a translation of his original report upon it. With a map. Lecture delivered before the „National Geographic Society“ of Washington. February 7. 1890.

Officer“, der „har Krav paa stor Ære, for hvad han udrettede“, thi meget af dette „var beundringsværdigt gjort, selv om visse af hans Handlinger kunne gøres til Gjenstand for Dadel osv.“ Der er saaledes al Udsigt til, at Hr. Dall og jeg kunne blive enige om Hovedsagen. Ingen af os ere i Stand til at naa fuldstændig til Bunds i Vitus Berings Historie. saa længe det store Arkivstof, der opbevares i Admiralitetet og det kejserlige Akademi i St. Petersborg, ikke er blevet gennemarbejdet og offentliggjort, men vi kunne, hvad Hr. Dall ogsaa udtaler i Slutningen af sin Afhandling, holde Interessen vedlige og muligvis skabe en Opinion stærk nok til at fremkalde en saadan Offentliggjørelse.

I det Følgende er det derfor ikke min Hensigt at indlade mig i en gold Polemik med Hr. Dall. Den amerikanske Forfatter kjender kun højst ufuldstændig det 18. Aarhundredes geografiske Literatur, og enkelte af vor Tids Hovedværker om Bering og de russiske Opdagelsesrejser har han lige saa lidt havt Adgang til. Han har derfor nødvendigvis maattet begaa mange Fejl, og idet jeg benytter enkelte af disse som Udgangspunkter, vil jeg søge at holde den frugtbare Diskussion, Hr. Dall har begyndt, i Live, samt meddele nogle hidtil ubenyttede Kilder til Berings Historie.

Et af Hovedresultaterne af Berings første Rejse er hans fortrinlige Længdebestemmelser. *Müller* siger udtrykkelig, at Berings „Kaart er det første, der har anvist hele det nordlige Asien dets sande Længde“*). I alle Kaart før 1734 er Asiens Udstrækning imod Nordøst 30 til 50° for ringe; *Messerschmidt*, Berings egentlige Forgænger paa dette Omraade, arbejdede med Fejl, der i Følge *Middendorf* naaede op til 32°; *Witsen*, *Isbrand Ides*, *Guill. de L'Isle*, *Homann*, ja selv *Strahlenberg*, hvis eget Kaart først offentliggjordes efter Berings Hjemkomst, dele, ofte endog i en meget høj Grad, disse Fejl, og jeg troer ikke at overdrive, naar jeg siger, at indtil 1734 var det Mode at tegne Østasiens Kyst som en lige afhugget Linje omtrent efter den 150de Længdegrad østfor Ferro**). Disse storartede Fejl forsvandt først ved Berings Observationer, og man har derfor hidtil tillagt dem en overordentlig

*) *Müller*: Samml. Russ. Geschichte. VI. S. 75.

***) Se særlig: *Guill. de L'Isle's Atlas*. La Haye 1733. De *Strahlenbergske* Kaart danne herfra en hæderlig Undtagelse.

Betydning. Ligeledes har det været anset som en Kjendsgjerning, at Berings Resultater støttede sig, dels til hans vidtløftige Afstandsmaalinger paa Rejsen tværs igjennem Sibirien, dels til hans Iagttagelse af to Maaneformørkelser paa Kamtschatka, og særlig ere disse sidste Observationer jævnlige blevne anførte til Støtte for hans Beregningers Nøjagtighed. Men dette søger Hr. W. H. Dall nu at gjøre tvivlsomt. Skjønt hans astronomiske Medarbejder, Mr. *Marcus Baker*, viser, at Bering mindst maa have kunnet iagttage to Maaneformørkelser paa Kamtschatka (en partiel den 24. Febr. 1728 og en total den 13. Febr. 1729), og skjønt *Middendorf* udtrykkelig siger, at Bering og hans Officerer iagttog disse to Maaneformørkelser paa Kamtschatka i Aarene 1728 og 29, og uagtet Forfatteren ligeledes er bekendt med *Leonard Eulers* Udtalelse om det samme Emne, kommer han dog til den Slutning, at alt, „hvad Lauridsen og andre have meddelt om Iagttagelser af Maaneformørkelser paa Kamtschatka, beroer paa Misforstaaelse og er uden Værd,“ (S. 36), ja, han anser det endogsaa for ret sandsynligt, at Bering har laant sin Basis fra ældre Kaart.

„Skjønt det er sandt“ — siger han S. 7 — „at datidige Kaart over Nordsibirien fremvise store Fejl i Længden, var dette dog ikke Tilfældet med Hensyn til den sydlige Ende af Kamtschatka. Jesuiternes Arbejde i Kina havde allerede bestemt Kinas og Koreas Beliggenhed taalelig godt, medens grove Omrids af Japans nordlige Øer, af Sakhalin, Kurilerne og Kamtschatkas sydlige Del fojedes hertil paa Kaart over Asien. I næsten alle tidligere Kaart over denne Egn, som jeg har været i Stand til at raadsørge, f. Ex. hos N. de Witt (?), findes Kamtschatkas Sydspids med tilnærmelsesvis rigtig Længde. I *Novissimae Ephemerides Manfredi*, der offentliggjordes i Bonn samme Aar, som Bering forlod St. Petersburg, og som kunne være sendte til ham, inden han sejlede, findes to Kaart over Solformørkelsernes Gang (Plade II og III). Paa disse Kaart gaar den 180de Længdegrad ø. f. Ferro over et Land, der utvivlsomt er Sydenden af Kamtschatka, skjønt Nordøst-Sibirien staaer in blanco. Denne Længdebestemmelse er et tilstrækkelig nøjagtigt Udgangspunkt og vilde være lige saa rigtig som Berings Observationer „etc.“.

Det er egentlig noget vanskeligt at sætte sig ind i Hr. Dalls Tanker paa dette Punkt. Mener han, at Kamtschatka ved en Art mirakuløs Spontanitet har indført sig selv paa Kaartene, før det endnu blev opdaget, og det endda med rigtige geografiske Positioner? Have Opdagerne ikke havt andet at gjøre end at tilføje Navnet og udfylde det astronomiske Net, eller hvorledes forholder det sig med dette vidunderlige Land? Kamtschatka opdagedes 1690—96, altsaa længe efter at De Witt's Kaart tryktes, og dermed turde de være ude af Historien. De første Kundskaber om

Landet kom til Evropa uden nogen som helst Angivelse af Længde eller Bredde, og paa alle Kaart indtil 1724—25 (Isbrand Ides*), Homanns ældste, Molls, Guill. de L'Isles og en Mængde andre Kaart over Rusland og Asien fra denne Tid) betegner Navnet „Kamtschat“ ikke andet end en Flod og en Boplads paa selve Fastlandet højt oppe i Asiens nordøstligste Hjørne. Det er først efter de nævnte Aar, altsaa omtrent samtidig med Berings Afrejse, at Kamtschatka fremtræder som en meget, jeg kunde sige alfor langstrakt Halvø — dels paa de halvt eller helt stjaalne Kaart efter Strahlenberg, der udkom i Amsterdam 1725—26**), dels paa et Kaartblad hos J. B. Homann i Nürnberg***). Men paa dette Sidste findes aldeles intet Gradnet, og paa de Første ere Forvirringen og Fejlene ligesaa store som paa alle samtidige Kaart. De vare altsaa ganske ubrugelige i astronomiske Øjemed, og selv om Forfatteren af „*Novissimae Ephemerides*“ havde kjendt disse Kaart, vilde han ikke have været i Stand til at indtegne Kamtschatka med nogen som helst Grad af astronomisk Nøjagtighed paa de kartografiske Bilag, der ledsage hans Bog. Han har heller ikke forsøgt noget saadant; det er kun W. H. Dall, der underskyder ham en saadan Hensigt. Eustach. Manfredius har ganske simpelt benyttet et Aftræk af Guill. de L'Isle's berømte Verdenskaart fra 1714****) uden

*) *Nova Tabula Imperii Russici ex omnium accuratissimis, quae hactenus extiterunt, inprimis Viri Amplissimi Nic. Witsen delineationibus conflata, quam ipsa locorum lustratione eductus multum emendavit Evarardus Yshrandts Ides.* — „Hier findet sich Kamtschatka zum ersten mahle, wiewohl nicht als eine Halbinsul, sondern als ein Flusz mit einer Stadt an der ostlichen Seeküste unter 72 Grad Polhöhe. Ysbrands hatte auf seiner Reise durch Sibirien nur sehr dunkel von Kamtschatkare den hören. Man sehe seine Reisebeschreibung im 20. Capitel S. 240 u. f. der deutschen Ausgabe.“ — *Samml. Russ. Geschichte.* VI. S. 33. — Dette, og mange af de følgende Kaart findes i Kong Frederik V.'s og en anden storsammenbragt Kaartsamling paa det store kgl. Bibliotek eller i en lignende paa Universitets-Biblioteket.

**) *Carte Nouvelle de tout l'empire de la Grande Russie dans l'estat où il s'est trouvé à la mort de Pierre le Grand, dressée sur des observations toutes nouvelles et dediée à l'immortelle mémoire de ce grand monarque.* A Amsterdam. U. A. — *La Russie Asiatique tirée de la carte donnée par ordre du feu Czar.* Se ogsaa: *Svenske Selskab. för Anthropol. och Geographie* 1879. Nr. 6.

***) *Das Land Kamtschadalie sonst Jedso.* Editore Jo. Bapt. Homann. — *Se: Zeitschrift für Erdkunde.* Berlin. 1886. 21. B. S. 328 flg. Artikel om Homann af Chr. Sandler. Se ogsaa Kaartblad II.

****) Se særlig: *Hemisphère Oriental et Hemisphère Septentrional.* Juli. 1714.

Navnestoffet, og dette er tilstrækkeligt til at konfundere Hr. Dall. Paa de L'Isle's Kaart staaer „Camchat“ som Navn paa en Flod og en By paa selve Fastlandet, medens han, hvad der turde være almen bekjendt, har omdannet Japan-Jesso til en stor, klunget Ø østfor Asien og østfor denne indtegnet de hollandske Opdagelser med Skibene „Castricon“ og „Breskens“ 1643, nemlig „Isle des Etats“ og et stort Land, der opstod ved en Formøling af de Vries' „Terre de la Compagnie“ og det ganske legendariske „Gamaland“. I disse fantastiske Landomraader, hvis Sydspidser hos de L'Isle (og Manfredius) ere indtegnede i 44—45° N. B. og c. 173° Ø. Lgd. Ferro, og som findes beskrevne i enhver Oversigt over Geografiens Historie, ser Hr. W. H. Dall Sydspidsen af Kamtschatka og mener, at Bering kunde have benyttet de L'Isle's Længder som et passende Udgangspunkt for sit Arbejde langs Nordøstasiens Kyster!!! Heldigvis havde Bering en sundere Opfattelse af disse Forhold end hans moderne Kritiker. Det er jo netop hans Hæder, at han med ét Slag gjorde det af med disse *de L'Isle-Strahlbergske* Myter om et stort Kamtschatka-Jesso og andre næsten sammenhængende Landomraader østfor Asien, og allermindst kan han mistænkes for at have laant noget af de Fabler, han bekrigede, og som i de første Aar efter hans Hjemkomst bleve den værste Anstødssten for ham hos Datidens Geografer*).

Men desuden kan det af udmærket gode samtidige Vidnesbyrd bevises, ikke alene, at Bering har observeret de to omtalte Maaneformørkelser paa Kamtschatka**), men ogsaa at hans Observationer umiddelbart efter ere blevne lagte til Grund for en videnskabelig Undersøgelse angaaende denne Halvøes Længdepositioner. Som Tillæg til denne Afhandling meddeles en hidtil utrykt Memoire af Astronomen *Joseph-Nicolas de L'Isle*, der i Aaret 1726 indkaldtes til Rusland og ansattes som det nydannede Akademies ledende Astronom. De L'Isles Memoire er skreven i Aaret 1735 og synes stilet til Akademiets Præsident. Efter som Indledning at have meddelt, at han allerede i Slutningen af 1728 havde modtaget et Kaart over Berings Rejse fra Tobolsk til Okhotsk, fortsætter han:

„Da jeg ligeledes fra forskjellige Sider havde modtaget Resultatet af nogle Eklipse-Iagttagelser, anstillede paa Kamtschatka og andensteds af Bering og hans Folk, har

jeg deraf udregnet Kamtschatkas Længde i en Afhandling, som jeg oplæste for Akademiet i November Maaned 1730. Senere har jeg, dels fra Kapt. Bering, dels fra hans Officerer, modtaget Oplysninger, hvorved jeg har kunnet forbedre de Slutninger, hvortil jeg først var kommen, og endelig har jeg fra Amerika modtaget korresponderende Iagttagelser, angaaende den ene af Formørkelserne, saaledes at jeg kan være mere sikker paa denne Længdebestemmelse, for saa vidt som Berings og hans Ledsageres Iagttagelser ere korrekte.“

De L'Isle har øjensynlig tillagt Berings Observationer en meget stor Betydning og kommer flere Gange tilbage til dem i sine trykte Skrifter. Dette er bl. a. Tilfældet i Aaret 1738*), men særlig i en Afhandling**), som han efter sin Hjemkomst fra Rusland oplæste i Akademiet i Paris d. 8. April 1750. For at undgaa alle Unejagtigheder skal jeg tillade mig at meddele hans Udtalelser i Originalsproget:

„M. le Capitaine Beerings et son Lieutenant observèrent aussi au Kamtschatka deux Eclipses de Lune les années 1728 & 1729, qui me servirent à déterminer la longitude de cette extrémité Orientale de l'Asie, avec la précision que pouvoit comporter la nature de ces observations faites par des gens de Mer avec leurs propres instrumens; *mais ces premières déterminations ont été confirmées par des observations fort exactes des Satellites de Jupiter*, qui furent faites ensuite dans le voisinage par mon Frère & par des Russes exercés à ces sortes d'observations, & qui étoient munis d'instrumens convenables.“

Dermed anser jeg Sagen for bevist. *Joseph-Nicolas de L'Isle* stod sikkert paa Højden af sin Tids astronomiske Dannelse; i Rusland var han den ledende Fagmand paa dette Omraade, han anerkjender Observationernes Betydning, og han paastaaer ved Hjælp af dem at have fastslaaet Kamtschatkas Længde med en saadan Nøjagtighed, at *Krasilnikof* kun kunde bekræfte *Berings* og *Tschirikofs* Iagttagelser. Med andre Ord: Ved Berings første Expedition blev Østasiens Beliggenhed ad astronomisk Vej fastsat med en Nøjagtig-

*) Se: Vitus Bering og de russiske Opdagelsesrejser. S. 50 fig. American Edition. S. 52.

**) Under den partielle Formørkelse den ^{14/15} Februar 1728 opholdt Bering sig i Øvre Kamtschatkafortet, hvor han boede i 7 Uger fra d. ^{25. Jan.} 5. Febr. det nævnte Aar.

*) De L'Isle: Mémoires pour servir à l'histoire & au progrès de l'astronomie. St. Petersbourg. 1738, 4°. S. 10. „On verra a cette occasion la situation du Kamtschatka déterminée par deux éclipses de Lune, que M. le capitaine Beerings & ses gens y ont observées dans leur premier voyage, & dont j'ai rendu compte à l'Académie aussitôt que ces observations m'ont été communiquées.“

**) Explication de la Carte des nouvelles découvertes au Nord de la Mer du Sud par M. De L'Isle. Paris 1752. 4°. Ogsaa i: Nouvelles Cartes des Découvertes de l'Amiral De Fonte. Paris 1753. S. 13. Sammenlign hermed: Lettre d'un Officier de la marine Russe. 1753. Tysk Oversættelse ved Krause. Berlin 1753. S. 17—18.

hed, der kun afviger nogle faa Minutter fra de moderne Resultater*).

Hr. Dall har — som det synes uden selv at vide det — rippet op i en gammel og forglemt Strid. For 110—20 Aar siden fortes en heftig Kamp om de Bering—Krasilnikof'ske Længdebestemmelser paa Kamtschatka. Landfoged Engel**) i Lausanne og Geografen Robert de Vaugondy***) sogte at bevise, at Berings Længder for Østasien vare mellem 11 og 29 Grader for store, men den skarpsindige J. N. Buache****) afvæbnede dem ret hurtig, idet han dels benyttede Krasilnikof's Observationer†), der en Del Aar i Forvejen vare blevne offentliggjorde i St. Petersburg, dels anførte de L'Isles oven meddelte Oplysninger om Berings Eclipse-Iagttagelser. Om disse tilføjer han:

„Ces expressions de M. Delisle ainsi réunies, ne me paroissent pas rendre si suspectes les observations de Béring et de la Croyère; elles donnent seulement lieu à quelque distinction pour la justesse et l'exactitude entre les observations des éclipses de Lune faites par Béring, en 1728 et 1729, et les Observations des satellites de Jupiter faites depuis 1741, par des personnes exercées à ces sortes d'observations et avec des instrumens convenables.“ Han tilføjer: Ce seront s'égarer volontairement, que de préférer à de telles Observations, des distances données par les Voyageurs ou les Pilotes les plus habiles. Les Itinéraires méritent, sans doute, d'être consultés, ... mais ce n'est qu'au défaut des observations astronomique, qu'on doit les employer à fixer les grands espaces; et les Itinéraires ne sont d'aucun poids, lorsque les Observations viennent à paroître“.

Egentlig er der ikke nogen Strid mellem Hr. Dall og mig om den forbavsende Nøjagtighed, der udmærker Berings Længdebestemmelser fra Kamtschatka;

*) Jeg kjender meget godt G. F. Müllers Indvendinger imod disse Bemærkninger af de L'Isle; de fremkom i en meget lidenskabelig Polemik imod Astronomens uberettigede Prælerier, men de afvæbnes af to Betragtninger: G. F. Müller var ikke Fagmand, og de L'Isle havde anerkjendt Berings Længdebestemmelser længe før Krasilnikof's Resultater forelaa. Se: Lettre d'un Officier de la marine Russe etc. 1753.

**) (Engel): Mémoires et Observations sur la situation de l'Asie & de l'Amérique. A. Lausanne. 1765. — Geogr. und critische Nachricht über die Lage von Asien und America. Mictau 1772. O. fl. a. Skrifter.

***) De Vaugondy: Mémoire sur les Pays de l'Asie et de l'Amérique. Paris 1774. 4°. og flere Smaaskrifter.

****) J. N. Buache: Mémoire sur le Pays de l'Asie et de l'Amérique. Paris. 1775. 4°. Pag. 8.

†) Novi Commentarii Acad. Sci. Imp. Petropolitanae. Tom. III. A. Krasilnikow: Observat. Astron. Sibirienses. Pag. 444—73. Se ogsaa W. Coxe: Die neuen Entdeckungen der Russen. Frankfurt u. Leipzig 1783. S. 233 fig. og W. Coxe: A comparative view of the Russian Discoveries. London. 1787. 4°.

den amerikanske Forfatter skjænker dem den samme hjærtevarme Beundring, som han over alt ødsler paa Søfareren, idet han simpelt hen mener, at han har laant dem hos en obskur, gammel Kartograf eller slumplet til dem ad „Itinéraires“ vildsomme Vej. Jeg og alle andre, der tidligere have skrevet om disse Forhold, mene, at de ere grundlagte paa Eclipse-Iagttagelserne i Øvre- og Nedre Kamtschatka Fortet 1728 og 1729, men da jeg ikke har haft Adgang til de L'Isles Afhandling fra 1730, hvor Elementerne maa findes, og da Berings Itinéraire, ifølge sagkyndige Mænds Skjøn, ikke kan lægges til Grund for en Beregning, maa jeg nøjes med et Sandsynlighedsbevis.

Berings Længdebestemmelser ere kun gode for Kamtschatka. Jo længere han fjærner sig mod Øst eller Vest fra denne Halvo, des slettero blive de. For Bolsharetsk, Werchnoi Kamtschat, Ostrog, Kap Lopatka og Kamtschatkaflodens Munding angiver han Længder, der kun afvige nogle ganske faa Minutter fra de nyeste Observationer, men allerede i Hellig Kors Bugt har han en Fejl paa $+ 1^{\circ} 3'$ og ved Diomide Øen i Beringsstrædet paa $+ 2^{\circ} 17'$, og imod Vest, altsaa imod hans egentlige Basis, dersom „Itinéraires“ er lagt til Grund, blive Fejlene endnu større. Okhotsk Længde er $0^{\circ} 27'$ for stor og Jakutsk's $4^{\circ} 51'$ for ringe. Da han imidlertid i „Itinéraires“ angiver Afstanden mellem Jakutsk og Bolsharetsk over Okhotsk til 2228 Werst, medens den sande Afstand er c. 2184 W., synes det umuligt, at han ved sine Afstandsmaalinger skulde kunne naa til de store og rigtige Længder for Kamtschatka med Jakutsk som Udgangspunkt, og den eneste rimelige Forklaring er saaledes atter Eclipse-Iagttagelserne 1728 og 29.

Jeg meddeler her Berings vigtigste Længdebestemmelser fra Østasien sammenstillede med Nutidens.

	Bering.	Nutiden.	Fejl.
	Ø. Lgd. f. Gr.		
Jakutsk	124 ^o 53'	129 ^o 44'	÷ 4 ^o 51'
Okhotsk*)	143 ^o 7'	142 ^o 40'	+ 0 ^o 27'
Bolsharetsk	156 ^o 51'	156 ^o 50' 14"	+ 0 ^o 0' 46"
Werchnoi Kamtschatk. } Ostrog**)	158 ^o 00'	157 ^o 54'	+ 0 ^o 6'

*) Okhotsk Længde har jeg taget hos H. W. Dall, men bemærker, at i: A List of Geographical Positions. By Lt. Commander F. M. Green. U. S. N. U. S. Hydrogr. Office, Washington 1883, staaer Okhotsk med Længden $143^{\circ} 7' 14''$, altsaa i nøje Overensstemmelse med Bering

**) Denne Plads' Længde er tagen af et russisk Admiraltets Kaart og er maaske ikke helt nøjagtig.

<i>Kap Kamtschatka*)</i>	}	163° 10' 163° 25'	÷ 0° 15'
<i>eller Forbjærget ved Kamtschfl.s Munding</i>			
<i>Kap Lopatka. . . . .</i>		156° 51' 156° 50'	+ 0° 1'
<i>Diomide Øen, Berings- stræde</i>	}	192° 42' 190° 25'	+ 2° 17'

Til Sammenligning hidsættes Krasnikofs Længdebestemmelser fra Berings anden Expedition, hvor han var den ledende Astronom**).

	Krasnikof.	Moderne.	Fcjl.
<i>Okhotsk. . . . .</i>	143° 7' 14"	—	—
<i>Bolharetsk . . . . .</i>	156° 50' 14"	—	—
<i>Avatscha . . . . .</i>	158° 36' 29"	158° 43' 37"	÷ 0° 7' 8"

Ved denne Oversigt over Berings Længder har jeg benyttet en Version af Astronomen J. N. de L'Isle. Et Exemplar af denne tillige med en fransk Oversættelse af Berings Rapport opbevares i Rigsarkivet i Stockholm, og Sekretæren for det svenske geografiske Selskab, Hr. Bibliotekar *E. Dahlgren*, har haft den store Godhed at tilstille mig en Afskrift af denne. Sammenlignet med de øvrige kjendte Versioner af Berings Rapport (hos *Du Halde*, hos *Dr. Campbell* og i det topografiske Depots Memoirer***) har denne betydelig Interesse. Af de L'Isles Meddelelser synes det at fremgaa, at den er bleven trykt i en Almanak i St. Petersborg 1736, og under mit Ophold i denne By 1883 fandt jeg ogsaa i en saadan russisk Kalender****) en ganske kortfattet Beretning paa 8 Sider om Berings første Rejse, sandsynligvis det første, der er trykt om den i Rusland, men de L'Isles foreliggende Redaktion er langt fyldigere. Den ligger til Grund for *Dr. Campbells* hele Fremstilling, og han har ogsaa

*) W. Dall har 163° 5'.

**) *Peschel*: Geschichte d. Erdkunde. 2. Aufl. S. 656. Anm.

***) Det topografiske Depots Memoirer (Zapiski) 1847. X. Det er denne Indberetning af Bering, som W. H. Dall har meddelt i engelsk Oversættelse. Han anser den for den originale Redaktion; dette er muligt, men ikke meget sandsynligt. De øvrige Versioner, som Bering omdelte, og som vi kjende fra Samtidiges Vidnesbyrd, vare affattede paa Tysk. Allerede i Aaret 1881 gjorde afdøde Generalkonsul *Pallisen* mig opmærksom paa denne Indberetning; den fandtes ligeledes opført i en bibliografisk Liste, som han havde den Godhed at forskaffe mig fra Chefen for det kejserlige Bibliotek. Ved en Sammenligning mellem denne og de øvrige Versioner fandt jeg dog ikke noget egentligt Nyt i den. Jeg er vedvarende af samme Mening, om jeg end paa den anden Side ikke skal tilbageholde den Bemærkning, at dette Afsnit af Hr. Dalls Afhandling altid vil have nogen Betydning for ikke russiske Læsere.

****) Mæcjatcoslew (?: en Kalender). St. Petersborg. 1736.

hentet sin Liste over Berings astronomiske Bestemmelser fra den, om han end ikke alle Vegne har undgaaet Afskriverfejl. Ved Hjælp af de L'Isles Liste kunne disse nu gives med stor Nøjagtighed om de end i alle væsentlige Punkter stemme med Versionen i det topografiske Depots Memoirer, der nu er bleven oversat og meddelt af W. H. Dall. Kun én Afvigelse skal jeg her omtale. Hos de L'Isle findes Længdeangivelser baade for Øvre- og Nedre Kamtschatka Fortet, medens disse ere udeladte paa den ældre Liste hos Dall. Hr. Dall ser ogsaa heri et Bevis for, at Bering ikke kan have iagttaget Maaneformørkelserne paa de to nævnte Steder og deraf beregnet deres Længde, thi i saa Fald vilde disse dog vel først og fremmest være blevne meddelte. Jeg kommer til det stik modsatte Resultat. Bering havde fremskaffet astronomiske Elementer til de to Steders Bestemmelse; disse overgaves til Fagmanden de L'Isle, og hans Bearbejdelse afsluttedes først i Slutningen af Aaret 1730, men da Bering længe før den Tid maatte afgive sin Indberetning, faldt det af sig selv, at han lod disse to Steder staa *in blanco*, idet han ikke kunde ønske at foregribe Resultaterne af de indledede Beregninger. Dette udelukker selvfølgelig ikke, at han paa egen Haand kan have benyttet sine Observationer og lagt dem til Grund for sine Længdeberegninger. For øvrigt knytter Hr. Dall endnu andre Betragtninger hertil, men de ere af en saa ukritisk Natur, at jeg troer at kunne forbigaa dem.

Jeg vender mig derpaa til et andet Punkt af Hr. Dalls Fremstilling. Det er bekjendt nok, at Bering og hans Medhjælpere kaartlagde hele Nordøst-Asien fra Sydspidsen af Kamtschatka til 67° 18' N. Br., at han gav hele denne Del af Kloden dens rette kartografiske Form, og at hans Tegning i de følgende 50 Aar (indtil Cook 1778) hævdede sin Plads som den eneste rette. Ingen kan berøve ham denne Hæder, og den vil altid sikre ham en fremragende Plads i vor Klodes Opdagelseshistorie. Efter at have gennem-

†) Harris' Collection of Voyage. 1748. II. Baade hos de L'Isle og *Dr. Campbell* angives Længden for Nedre Kamtschatka Fortet til 98° 30' for Tobolsk. Dette er mindst 2 Grader for meget og strider bestemt imod Berings øvrige Bestemmelser; man kan derfor maaske med Hr. Dall betragte det som en Skrivefejl, og da Fortet desuden 1731 flyttedes 84 Werst længere imod Øst, har jeg helt udeladt denne Længde foran,

sejlet Hellig Kors Bugt (ikke den ubetydelige Indskæring, som nu bærer dette Navn, men hele Farvandet nordfor Kap Thadæus*) og omsejlet Sydøstspidsen af Tschuktscherhalvøen befandt han sig den $14\frac{1}{25}$ August (St. Demetriusdagen) mellem Østkap og Diomid-øen, uden dog at observere denne sidste. Efter at Østkap var passeret, saaes Kl. 3 Em. høje Bjerge imod Syd, „sandsynligvis paa Fastlandet“, og da han den $16\frac{1}{27}$ August (St. Diomiddagen) atter styrede igjennem Strædet paa Tilbagevejen, opdagedes den oven nævnte Ø, der fik Navn efter Dagens Helgen og endnu findes paa vore Kaart under dette Navn. Jeg minder her om disse Enkeltheder for at gjøre det Efterfølgende mere forstaaeligt. Over denne Ø og Berings Kaart har W. H. Dall nemlig brygget en hel Legende, der til Slutning løber ud paa at kaste et tvetydigt Lys over Berings Optraeden og dække over den amerikanske Forfatters egne Skrøbeligheder, idet han tidligere har paastaet, at Søfareren mærkværdig nok slet ikke saa denne Ø.

„Diomid-Øen“ — siger han endnu — „findes slet ikke paa de tidligere Versioner af Berings Kaart, og det er sikkert, at han ikke har opkaldt denne Ø efter Sct. Diomid (S. 46). Derimod findes paa enkelte Kaart-Versioner enten Navnet eller ogsaa selve Øen Sct. Demetrius, og denne maa altsaa formentlig være bleven identificeret med det Højland, der saaes den 14. August om Eftermiddagen, Sct. Demetriusdagen, og have faaet Navn efter denne Helgen“. Dette er i Korthed Hr. Dalls Fortolkning, og han anstrænger sig dernæst særlig for at godtgjøre, at Bering maa have udarbejdet tvende Kaart, der indbyrdes afveg fra hinanden: Et paa selve Rejsen, der turde være det mest paalidelige, og et senere, der fremtraadte efter en Revision og Bearbejdelse af hans hjembragte Data (S. 10). Paa det første findes Demetrius-Øen paa dens rigtige geografiske Sted, paa det sidste derimod Diomid-Øen paa en fejlagtig Plads. Begge disse Kaart skulde saa — mærkværdig nok — være blevne udsendte af de russiske Avtoriteter. Det første faldt i Hænderne paa *du Halde* og Dr. *Campbell*, det andet derimod findes nu kun i Manuskript i Sverige. Det ejes af Oberst *Klinckofström* i Stafsund, og ved Friherre Nordenskiöld's venlige Mellemkomst har Hr. Dall

*) Dalls Fremstilling paa dette Punkt er aldeles fejlagtig og efter mit Kjendskab til Kilderne „a flight of fancy“. Hans forskjellige Interpolationer turde derfor ogsaa være af tvivlsom Værd, men da Sagen er af mindre Vigtighed, skal jeg ikke indlade mig videre paa den. Højs Vas. Bergh findes de nødvendige Oplysninger.

haft det til Gjennemsyn i Amerika. Dette Kaart er ikke signeret; det bærer hverken Forfatternavn, Aars-tal eller Sted, og det synes saaledes slet ikke egnet til selvstændig literært Brug, men ikke des mindre bygger Hr. Dall den største eller i hvert Fald den mest originale Del af sin Afhandling over det. Paa dette Kaart er Demetrius-Øen forsvunden og en mindre Ø paa ikke ganske samme Bredde findes tæt inde under den sibiriske Kyst vestfor den Meridian, der skærer Østkap. Denne Ø kaldes Sct. Diomede. „Dette andet Kaart“ — siger han videre — „danner tydelig nok Grundlaget for D'Anvilles Fremstilling af Nordostasien 1753, og jeg troer, at det kejserlige Akademies Kaart 1758 og Jefferys' Kopi ligeledes, hvad dette Afsnit angaaer, har hentet sit Stof derfra“. Berings andet Kaart skulde altsaa først 1753 blive alméneuropæisk Fælleseje ved den samme D'Anville, der kopierede det første, og med i Sandhed beundringsværdig Erudition tilføjer Hr. Dall: „Paa dette Kaart træde adskillige Navne for første Gang frem i Kartografiens Historie: Preobrazhenia-Bay, Bolshaja-Floden, der falder i Hellig-Kors Bugt, og Øen St. Diomede ere iblandt disse“. (S. 15.)

For at kunne retlede Hr. Dall vil det være gavnligt at se, hvilke Stadier Opfattelsen af Berings Kaart gjennemløb, indtil det blev afløst af Cooks. Selvfølgelig stod Berings første Expedition i nøje Sammenhæng med de geografiske Øjemed, som Peter den store i det Hele forfulgte. Allerede 1717—18 havde han paalagt Senatet at samle alle de Planer og Kaart, som Landmaalerne indsendte; senere arbejdede det nydannede Akademi i samme Retning og J. N. de L'Isle indkaldtes fra Frankrig for at danne Sjælen i disse Bestræbelser. Der tilstræbtes et paa virkelige Undersøgelser bygget Generalkaart over alle Czarens Besiddelser, og Berings første Expedition er kartografisk set et Led af disse Bestræbelser. Det følger dog af sig selv, at de L'Isle ikke kunde udgive et Generalkaart over Rusland-Sibirien med det astronomiske Materiale, der var skaffet til Veje 1730. Dette Hvert overtoges derfor af en Mand, der paa den ene Side ikke følte sig altfor tyngt af videnskabelige Skrupler og paa den anden Side havde arvet Peter den stores Kjærlighed til Geografien og Fædrelandets Berømmelse: Ivan Kirilovitsch Kirilof. Siden 1728 var han Oversekretær ved Senatet og forfremmedes senere til Statsraad. Allerede i Aaret 1726 havde han begyndt at samle de Specialkaart, der indgik fra Rigets forskjellige Egne; paa egen Bekostning lod han en Del af disse stikke i Kobber, og 1734 udgav han

det første russiske Atlas, der bestaaer af 14 Special- og 1 Generalkaart. Generalkaartet har stor Interesse for os i denne Sammenhæng, ja, det er endog et af Hovedmomenterne i den Beringske Kartografis Historie. Det var allerede færdigt til Trykken 1732*); det har uden Forbehold optaget Berings hele Kystomrids, og af forskellige Ytringer i den trykte Literatur fremgaaer det, at der har fundet en livlig Forhandling Sted mellem Kirilof, Bering og de L'Isle**) umiddelbart for dets Udgivelse. Det bærer ved Siden af en russisk tillige følgende latinske Titel: „Imperii Russici Tabula Generalis quoad fieri potuit accuratissime descripta Operae Studio Joannis Kyrilow, Supremi Senatus Imperii. Russici primi Secretarii. Petropoli. Anno 1734***). Som man af

hos staaende fotografiske Udsnit vil se, er Kystomridset detsamme som paa Berings Kaart hos D'Anville, men med en Del flere Navne. Her findes bl. a.: Diomid-Øen, Bolshaja-Floden, Preobrashenio-Bugten o. fl., som efter Hr. Dalls Fremstilling slet ikke skulde tilhøre Berings første Kaart, og som i hvert Fald først 20 Aar senere skulde være naaet frem til Offentlighedens Kundskab gjennem D'Anvilles Kaart over Asien 1753. Jeg behøver sikkert ikke at føje flere Kommentarer til Hr. Dalls historisk-geografiske Forfatterskab, og det saa meget mindre, som det

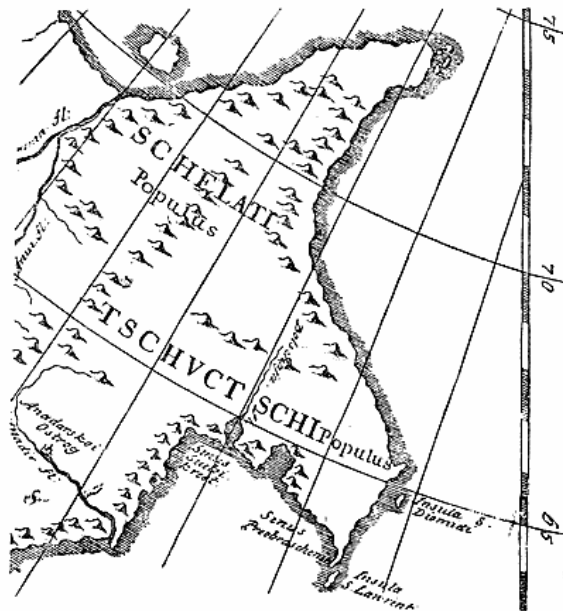
af det Følgende vil fremgaa, at Kirilofs Kaart er udarbejdet under Berings Øjne og i en ganske anden Grad end Kopien hos D'Anville kan gjøre Fordring paa Troskab i Detaljen. Dette gjælder derimod ikke Kaartets astronomiske Net. Her havde Kirilof sine egne Teorier. Sikkert af overdreven Patriotisme

regner han Længden fra en første Meridian dragen igjennem Dagö og Øsel, hvorved han faaer luttet østlige Længder for det da værende russiske Rige; Akademiet, der lod Kaartet stikke, fraraadede indtrængende en saadan Fremgangsmaade, da der dengang endnu ikke havde astronomiske lagttagelser fra disse Øer, men Kirilof fastholdt sin Plan. Ogsaa Bredderne afvige noget fra Berings*).

Det, som jeg dog her særlig vil lægge Eftertryk paa, er, at Kirilofs og Berings Kaart ere opstaaede samtidig og samme Sted, nemlig i Moskva, thi efter sin Hjemkomst i Foraaret 1730 og efter at have aflagt Regnskab for Admiralitetet sendtes Bering til denne By, hvor Kejserinde Anna og Senatet (altsaa ogsaa

Kirilof) opholdt sig indtil i Begyndelsen af 1732, og her tegnede han sit Kaart**) samtidig med, at Kirilof udarbejdede sit Generalkaart. Dette Sammentræf har udøvet en ikke ringe Indflydelse paa visse Dele af Berings Kaart. Han kunde nemlig ikke bringe sine Opdagelser og astronomiske Bestemmelser af Østasiens Kyster i Forbindelse med videnskabelige Omrids af Naboegnene, hverken langs den sibiriske Ishavskyst imod Vest hen imod Kolyma og Lena eller i det okhotske Hav langs Kamtschatkas Vestkyst og den Penschinske Bugt. Han støttede sig til en Række Positionsbestem-

melser tværs igjennem Sibirien over det okhotske Hav til Kamtschatka; til disse knyttede han saa sin Kaartlægning af Stillehavskysten, og fra hans Standpunkt vilde det have været det Korrektteste at lade Kaartet fremtræde i denne Isolerthed. Dette kunde Kirilof derimod ikke, da han vilde udarbejde et

I. Udsnit af Kirilof's Generalkaart. 1734.

*) Müller: Samml. Russ. Geschichte. 6. S.

**) Beiträge zur Kenntniz d. Russ. Reiches. XVI.

***) Sammenbragt Kaartsamling paa d. st. kgl. Bibliotek.

*) Samml. Russ. Geschichte. 6. S. 74.

**) Se v. Baers Afhandling om Bering i Beiträge etc. XVI. S. 59. Anm. og S. 64.

Generalkaart og nødvendigvis maatte passe Berings Opdagelser ind i den øvrige Ramme. Da Kaartenes Hovedtræk imidlertid ere ganske ens, ligger den Antagelse nær; at her er foregaaet en venskabelig Bytning, saaledes at Kirilof har benyttet Berings originale Kaartblad, og Bering Kirilofs Tegning af de Egne, som hans Opdagelser tangerede. Selvfølgelig kunne Kaartenes Overensstemmelser ogsaa forklares deraf, at Kirilof ligefrem har kopieret Berings Kaart, men af to Grunde anser jeg den første Hypotese for noget nær bevislig. For det Første har Bering benyttet Kirilofs Tegning af Egnene vestfor Lena, hvorfra han ikke selv kunde have originale Oplysninger, og hvor der ingen som helst Grund forelaa for Kirilof til at følge ham, og for det Andet er baade Berings og Kirilofs Fremstilling saa vel af Kamtschatkas Vestkyst med dens mange Floder som af Tschuktscherhalvøens Nordkyst med det stærkt fordrejede Kap Schelagskoi laant fra et ældre Omrids af disse Egne, der allerede før Aaret 1723 maa have været bekendt i Moskva. Vi kunne saaledes gaa bag om hele Forfatterskabet, og da Kirilof netop i en Aarrække havde givet sig af med Indsamlingen af saadanne Spicalkaart, medens Bering havde været optaget af sin store Opdagergjerning, har man vel Ret til at anse Kirilof som den egentlige Ophavsmand til disse Afsnit af Berings Kaart. Det Kaart, jeg sigter til (eller i hvert Fald en tilsvarende russisk Version) findes gjengivet hos *Joh. Bapt. Homann* under Titlen: „Das Land Kamtsadalie sonst Jedso mit der Lamskisch. od. Pensinskischen See, wie solche durch verschiedene Reisen der Russischen Cosacken und Zobelfangern über Wasser und Land bestrichen und angemerkt worden. Editore Jo. Bapt. Homann*“). Hos Homann staaer Kaartet trykt sammen med Van Verdens Kaart over det kaspiske Hav og danner tillige med dette et sædvanligt Kaartblad. Det giver en Fremstilling af Kamtschatka og Beringshalvøen, og i mangt og meget er det utvivlsomt paavirket af de Strahlenbergske Omrids.

*) Jeg har fundet det i Homanns Atlas Major I, men det skal findes allerede i Udgaverne fra 1724. Homann har ogsaa benyttet det i et Generalkaart over Rusland, der udkom før hans Død 1724, og Fremstillingen har saaledes faaet en betydelig Udbredelse. Dette Kaart bærer følgende Titel: *Generalis Totius Imperii Russorum Novissima Tabula Magnam Orbis terrarum partem a Polo Arctico usq ad mare Laponicum et China Septentrionalis confinis exhibens etc. ex conatibus Johannis Baptistæ Homanni Norimbergæ. U. A.* — Hos Chr. Sandler i *Zeitschr. für Erdkunde* 1886 findes Omridsene i Rødt, og her meddeles et fotografisk Udsnit.

men ved Siden deraf giver det flere tilnærmelsesvis rigtige Enkeltheder, der øjensynlig hidrøre fra Selvsyn: Dertil henregner jeg Tschuktscherhalvøens Form; Anadyrflodens Munding, den „store Munding“, hvor Bering senere fandt Bolshajaflodens Udlob, samt til dels ogsaa de to langstrakte Øer i Beringsstrædet (*Ins. deserta* og *Ins. in quæ incola*) og den lige over for liggende Del af Amerika, der bærer Paaskriften: „*Incognita*“. Nordsiden af Tschuktscherhalvøen er som hos Kirilof og Bering; her findes allerede Øen mellem Østkap og Schelagskoi med følgende Tilføjelse: „*Insula quam Tschuki inhabitant*“, og selve Kap Schelagskoi, der her kaldes „*Eis Cap* og *Swetoi Noss*“, er omgivet af en navnløs Øgruppe akkurat som hos Kirilof og Bering.

Efter Sædvane meddeler Homann intet om Kaartets tidligere Historie, men selvfølgelig stammer det fra Rusland, og da han i Aaret 1723 eller lidt tidligere udnævntes til „*moskuvittisk Agent*“ eller Konsul i Nürnberg, kan det vel med god Grund antages, at han gjennem sine Forbindelser har forskaffet sig Kaartet fra Moskva. Heller ikke kan jeg give aldeles nøjagtige Oplysninger om Aaret for dets Udgivelse. Müller sætter det efter 1725, men Chr. Sandler opfører det allerede under Aaret 1724, Homanns Dødsaar, og dette turde være det Paalideligste.

Selv den flygtigste Sammenligning vil godtgjøre, at flere af dette Kaarts Linjer ere gaaede over paa Kirilofs og Berings Fremstilling, om de end muligvis have benyttet den russiske Original eller et andet russisk Kaart af lignende Indhold. Samtiden var heller ikke uvidende om, at det forholdt sig saaledes. Prof. J. M. Hase (*Hasius*), den første Tysker, der gav en Fremstilling af det russiske Rige paa Grundlag af Kirilofs og Berings Kaart, og som desuden netop arbejdede for Firmaet „*Homanns Arvinger*“ i Nürnberg, har paa sit Kaart tilføjet følgende Paaskrift mellem Østkap og Schelagskoi: „*Littora ex relationibus accolarum et conjecturis saltem cognita*“. Hos *Le Rouge*, der skrev nogle faa Aar senere, staaer: „*Côte connue par les Relations des gens du Pays*“, og paa to svenske Manuskriptkaart, som Sekretæren ved det geografiske Selskab i Stockholm, Hr. Bibliotekar Dahlgren, havde den Godhed for nogle Aar siden at tilstille mig i Omrids, og som han ligeledes selv har givet en kort Beskrivelse af*), udsondres endnu nøj-

*) Ymer. 1884. S. 93. På båda kopiorna är kusten mellan Kolymas mynning och Ostkap betecknad med en rysk inskrift: „Denna tract kallat Schelagynskoi är efter de förre uprättade chartor och underrättelser“. — Og om

agtigere de Dele af Berings Kaart, der ere gjengivne efter ældre Omrids og Meddelelser.

Her maa endnu tilføjes, at Berings Benyttelse af dette Kaart var yderst uheldig for ham i én Henseende, thi skjønt han ved en forskjellig Behandling af Kystlinjen skarpt sonderer imellem sin egen Kaartlægning og andres Omrids, gav han dog, ved den blotte Afkopiering af det stærkt mod Nordøst fremspringende Kap de Schelaginski*), dette en Sanktion, som det ellers vilde have savnet. Saalænge et saadant Forbjærg, hvortil alle hjemløse Sagn og Myter om endeløse Halvøer og uovervindelige Kap i Ishavet knyttede sig, henstod uomsejlet, fik han Skindet imod sig, og for den samtidige Betragtning maatte det se ud, som om han ikke fuldt ud havde løst sin Opgave. Denne Opfattelse kom særlig til Orde i en literær Strid om Kamtschatka-Jesso etc. mellem P. Castel, Buache og D'Anville 1737**), og da Kap Schelagskoi først i vort Aarhundrede er blevet ordentlig kaartlagt, kunde Fordommene imod Bering brede sig efter Behag.

det okhotske Havs Kyster hedder det: „Denna hafstrand (från Amur till Okhotsk) är efter förrige charta“ och „från denna ström är alt efter underrättelser och för detta uprättade charta intill strömen Krutogorowj.

*) Jeg anser det for meget nær bevisligt, at dette Kap er

Igjennem denne Undersøgelse have vi altsaa godtgjort, for det Første, at Berings Kaart bestaaer dels af hans eget kartografiske Arbejde, der omfatter Sydvestsiden af Kamtschatka fra Bolsharetsk og hele Nordøstasiens Kystlinje fra Kamtschatkas Sydspids til 67° 18' N. Br., dels af en Række Forbindelseslinjer,

baade i det okhotske og i det arktiske Hav, indlagte efter ældre uvidenskabelige Omrids af Kosaker og Pelsjægere og maaske laante hos Kirilof, og for det Andet, at Berings originale Kaartblad, saaledes som Kirilof har kjendt det, maa have indeholdt alle de Navne og Enkeltheder, som senere mere eller mindre spredt findes hos de yngre Kartografer.

Den egentlige Offentliggjørelse af Berings Kaart fandt, som bekjendt, først Sted 1735. Af den russiske Regering var det nemlig blevet sendt til Kongen af Polen „som en Gave, der var værdig til hans Opmærksomhed og Videbegjær“, og han sendte det

senere til Jesuiterpateren du Halde, der lod det kopiere

opstaaet ved en Forvexling med det virkelige Kap Swätoj, og at den navnløse Øgruppe er en Antydning af de nysibiriske Øer eller Ljåkowærne; jeg skal dog ikke her indlade mig videre paa det.

**) Mémoires de Trevoux 1737. D'Anvilles Indlæg er mig ubekjendt.

II. Udsnit af R. Homann's „Imperium Russorum“. 1724.

og optage i Folioudgaven af sit store Værk om Kina og i D'Anvilles „Nouvelle Atlas de la Chine“, et Suplement til samme*). Hos D'Anville fremtræder Kaartet som et selvstændigt Hele; det er i Merkators Projektion og har i denne Henseende muligvis bevaret Originalens Fremstilling. Derimod ses det, ved en Sammenligning med Kirilof, at enten D'Anville eller Kaartstikkeren *Kondet* har taget det ret flot med Navnene. Adskillige, som Bolshajafloeden og Preobrascheniebugten, ere helt udeladte, Zaliw Sw. Krest er bleven erstattet med det mindre rigtige Port de St. Croix og „Ostrow S. Diomide“ omsættes paa Fransk til *I. de S. Dimitre***).

Efter at D'Anville havde godkendt Berings Fremstilling af Nordøstasien, benyttedes hans Kaart ret flittig af Datidens Kartografer, og den Modstand, som den franske Geograf Bellin søgte at gjøre, viste sig snart som ganske frugtesløs. I Aaret 1738 udgav Prof. Hasius sit ansete Kaart over Asien paa Homanns Arvingers Forlag i Nürnberg***). Det udkom saa vel med tysk som latinsk Fortale og Indledning (1738 og 1739), men paa begge Blade er der anvendt latinske Paa-skrifter, og, afset fra Koloreringen, ere de derfor ganske ens. I Fortalen siger han udtrykkelig, at han har benyttet saavel Kirilof som D'Anville, men for Østasiens Vedkommende lagt D'Anvilles franske Skrivemaade til Grund, da han anser denne for den mest korrekte. Han skriver: „Portus S. Crucis“, „Sinus Preobraschenskoy“, „Prom. Czvkezenze“ og ganske naturlig omsætter han D'Anvilles „J. de S. Dimitre“ til „Insula S. Demetrii“. Hos Hasius forekommer Navnet *St. Demetrius* for første Gang; dets Udvikling fra det russiske Diomide til det franske Dimitre og det latinske

Demetrius kan forfølges Skridt for Skridt, og Hr. Dalls Hypoteser ere grebne lige ud af Luften. Prof. Hasius' Kaart holdt Téten i Vestevropa i 7—8 Aar, og Navnet „Demetrius“ fik derved en tilsvarende Udbredelse; vi finde det atter i de forskjellige Homanns Kaart-samlinger fra den nærmest følgende Tid*), paa en hollandsk Kopi af Hasius' Kaart 1743, hos Le Rouge 1744**), hvor Øen endogsaa kaldtes „De Metro“ og hos Dr. Campbell 1748***), men med det russiske Akademies første Atlas 1745 brød det oprindelige Navn „St. Diomide“ atter igjennem og hævdede sin Plads.

Hos Hasius maa vi dog endnu lægge Mærke til en anden Ting. Ved en særegen Skravering havde Bering fremhævet den Kystlinje, som han selv havde undersøgt; Prof. Hase anvender ikke denne Skravering, men for alligevel at kunne antyde, hvor langt vestfor Østkap Søfareren havde set den sibiriske Ishavskyst, har han sat en Stjerne paa det Punkt, hvor den oven omtalte Skravering ender, og tilføjet: „Terminus litorum a Navarcho Berings recognitorum“. Professorens Oplysning er i enhver Henseende korrekt og rigtig; Kaartet hos D'Anville kan ikke forstaaes anderledes, og han har sikkert heller ikke tilsløret andet end at antyde, at fra dette Punkt var Kystens Retning og Form tvivlsom (se foran), at her hørte Undersøgelserne op, og Gætningerne begyndte. Men hans Eftersnakkere lagde noget mere ind i dette, idet de — ude af Hjemmel — identificerede Stjernen hos Hasius med Berings nordligste Punkt paa 67° 18' N. Br. Dette findes allerede 1741 paa et engelsk Kaart, der ledsagede en Oversættelse af Du Haldes China, og Le Rouge har varieret det paa forskjellig Maade: „Ici a observé le Capitain Beerings“ og „Lieu des observations faites par le Capt. Beerings“****). Da Le Rouge udarbejdede sine Kaart, var Bering allerede død, og Usandheden, der hurtig tilsneg sig Fodfæste i Literaturen, forblev derfor uimodsagt, idet Müllers Beretning paa dette Punkt var mere end utilfreds-

*) H. W. Dall siger S. 10, at der ogsaa blev sendt Kopier af Berings Kaart til Sverig og sandsynligvis til England. Han anfører ingen Hjemmel for den Paastand. Jeg har ellers ingensteds set dette omtalt, og jeg tillader mig derfor foreløbig at anse ogsaa dette for „a flight of fancy“. Da D'Anvilles store Kaartsamling 1779 kjøbtes af Staten, havde jeg haabet, at Berings originale Kaart kunde findes i Paris, men en Undersøgelse, som er foretagen i dette Efteraar, har ikke ført til noget Resultat.

**) I min Bog om Bering, i Dalls Afhandling og i „Geografisk Tidsskrift“ 1882 findes Kopier af Berings Kaart hos D'Anville.

***) *J. M. Hasius*: Karte von dem Russ. Reiches: Nebst dem Entwurf einer Erklärung. Nürnberg. 1738. Hommannschen Erben. S. 2 og 6. „Anbetreffend die Rechtschreibung der Wörter, so haben wir freylich in den Ländern um Sina herum uns der Französischen Schreibart bedienet.“ Om Prof. Hase se: S. Ruge: Vorträge. Dresden. 1888. S. 121.

*) Carte de l'Asie, projetée Stéréographiquement . . . . par le Sr. J. M. Hasius. Prof. des Math. Recueillie et dessinée sur ses morceaux posthumes par A. G. Boehm-mius. 1744. Og flere andre Steder. Se: Samml. Russ. Geschichte VI. og Schmidt Phiseldeck: Beiträge zur Kenntniz . . . Ruszland. Riga. 1772, hvor enkelte andre Kaart anføres, som jeg her forbigaaer.

**) *Le Rouge*: Atlas 1744, særlig Mappede Nouvelle par Le Rouge 1744.

**) *Harris'* Collection of Voyages. 2d. Edit. London. 1748. II.

****) *Etats de Moseovie* par . . . . le Rouge, Ingenieur et Geographe du Roy. Paris. 1744.

stillende og (ligesom Le Rouge) meddelte, at Søfareren havde endt sin Sejlads inde under den sibiriske Kyst ved et Forbjerg, der nu fik Navnet „Serze Kamen“. 1776 formælede Jefferys*) begge disse Opfattelser; han flyttede Serze Kamen op paa 67° 18' N. Br. og tilføjede: „Thus far North Capt. Behring discovered in 1728.“ Cook rettede sig efter Müller og Jefferys, og saaledes fik den Fabel Hævd, at Berings Sejlads ogsaa nordfor Østkap var en Kystfart, og at den endte ved Forbjergtet Serze Kamen, men i fuldstændig Strid med de virkelige Tildragelser og helt uafhængig af de sande Kilder. Det Hele er en kartografisk Myte, der har udviklet sig paa Grundlag af Hasius' Kaart**).

Hr. Dall søger at gøre Vitus Bering ansvarlig for denne Mytes Oprindelse. Han siger, at Søfarerens Rapport er tvetydig paa dette Punkt, at han har støbt den i en saadan Form for at undgaa Kritik, og at det er hans egen Skyld, naar saa skarpsindige Mænd som Du Halde, D'Anville, G. F. Müller, Dr. Campbell o. fl. ere komne til den Misforstaaelse, at han vendte om inde under den sibiriske Kyst. For end yderligere at støtte sin Paastand flikker Hr. Dall en Passus sammen af flere ikke sam hørende Brudstykker af Berings Rapport, medens den sidste og afgørende Halvdel af neden staaende Citat udledes (S. 55). I alle oprindelige Versioner af Rapporten, ogsaa i Hr. Dalls egen, siger Bering udtrykkelig, at han „vendte om, fordi Landet ikke længere strakte sig imod Nord; hverken mod Tschuktscherkysten eller imod Øst kunde længere ses Land“. Er der noget tvetydigt heri? Er det ikke tydeligt som 2 og 2 er 4, at Søfareren, for at kunne bruge disse Ord,

*) Th. Jefferys: The American Atlas. London. 1776. Chart containing part of the Icy Sea with the adjacent coast of Asia and America. Sammenlign hermed Stählin's Kaart 1774.

***) Jeg henviser for øvrigt til en Artikel i Petermann's Geogr. Mittheilungen. 1884. 7. Hefte og til min Bog om Vitus Bering.

maa have befundet sig ude paa det aabne Hav, og at han navnlig ikke kan have ligget under det famøse „Serze Kamen“, hvorfra der kunde ses Land baade i Øst, Vest og Syd. Ingen nøjagtig Forfatter, der kjendte Berings Indberetning (og den uddeltes ret rundhaandet til samtidige Videnskabsmænd), kunde være i Tvivl om, at han vendte i det aabne Hav, men til Overflod ledsagedes hans Rapport af de oven for omtalte Stedbestemmelser, der i nøgterne Tal meddelte, at hans Vendepunkt laa flere Grader nord- og østfor Asiens nordøstligste Hjørne. Kartografer som Hase og Le Rouge havde sikkert intet Førstehaands-Kjendskab til Bering og bør undskyldes, men en Mand som G. F. Müller, der kjendte Søfarerens For-

hold ud og ind, der havde været Tolk mellem ham og de L'Isle, der ikke alene var fortrolig med hans Rapport og Stedbestemmelser, men endogsaa i mange Aar havde Tschaplins Logbog og Expeditionens øvrige Brevskaber i sit Værge, kan sikkerlig ikke fritages for Dadel paa dette og flere andre Punkter.

Hos Le Rouge findes for øvrigt allerede Beringsøen og Tschirikofs Rejserute til Amerika i den forvirrede Redaktion, der saa godt kjendes fra J. N. de L'Isles senere Kaart og øjensynlig skyldes ham. Det Samme gjælder om de Kaart, som Ph.

Buache i Efteraaret 1744 forelagde Akademiet i Paris, men som først 1754 offentliggjordes af Dezauche*), og her faaer Beringsstrædet første Gang et moderne Navn, det kaldes „Détroit du Nord“.

I Aaret 1745 udkom det kejserlige Akademies Atlas over Rusland: „Atlas Russicus“**), J. N. de

*) Dezauche: Atlas. Paris 1754. Til denne Periode hører ogsaa: E. Bowen: Chart of the World. London 1744.

**) Den franske Titel er: Atlas Russien: Contenant une carte générale et dizneuf cartes particulières de tout l'empire de Russie etc. Construites conformément aux regles de la géographie et aux dernières observations. Par l'académie impériale de science de St. Petersbourg. Petropoli. 1745.

III. Udsnit af J. M. Hase's Generalkaart. 1738.

L'Isle havde været beskæftiget med det i henimod 20 Aar, men da det gik for langsomt for ham, tilforordnedes nogle Medarbejdere, hvoriblandt *Sydow* nævner *Leonh. Euler*, *Heinsius* og *Lomonossow*. Samlingen bestaaer af 1 General- og 19 Specialkaart. Titel og Fortale ere trykte saavel i det latinske og russiske som i det tyske og franske Sprog, men Kaartskriften er enten russisk eller latinsk, saaledes at Kjøberen havde Valget. En nærmere Omtale af dette Atlas ligger uden for det nærværende Æmne, og jeg skal kun bemærke, at allerede her er den sibiriske Ishavskyst indlagt efter den store nordiske Expeditions Undersøgelser; Kamtschatkas overdrevne Brede er ligeledes bleven reduceret, men om Nordøstasiens Stillehavskyst haves ingen nye Oplysninger. Den indtegnedes efter Bering 1728, Anadyrfloden gives det bekjendte urigtige Løb, og Nordsiden af Tschuktscherhalvøen er ligesaa fejlagtig som tidligere. Dette ses allerede paa Generalkaartet, men dog især paa det 18. Specialkaart: „Territorii Jacutensis Pars Orientalior cum Maxima Parte Terræ Kamtschatkae“, hvor Tschuktscherhalvøen — af Pladsmangel — i formindsket Maalestok indtegnes i en Hjørnekarton med følgende Titel: „Ora extrema borealior Sibiriae orientem respiciens“. Denne Karton meddeles her, og jeg behøver derfor ikke at give nogen vidtløftig Beskrivelse af den. Kystomridset er helt igjennem Berings, men med en Del Frihed i Tegningen. Særlig Diomid-Øen er behandlet med stor Skjødesløshed, ja, denne Ø har endogsaa faaet helt nye Positioner, saaledes at den er kommen til at ligge vestfor Østkaps Spids. Paa Kartonen er Navnet Bolshaja udeladt; det findes derimod paa Generalkaartet, og her møde vi altsaa atter alle de Beringske Navne, saaledes som vi kjende dem fra Kirilofs Kaart 1734.

Atlas'et gjorde stor og vel ogsaa fortjent Lykke i Vestevropa i det følgende Tiaar. Baade med og uden Kildeangivelse eftertegnedes det af flere af de mest ansete Kartografer, og jeg skal her særlig fremhæve *Isaac Brouckners Nouvelle Atlas de Marine**) 1749,

*) *Isaac Brouckners* Søatlas bestaaer af 1 General- og 12 Specialkaart i Mercators Projection. Jeg fremhæver her særlig: „Carte générale du globe terrestre“. Det har Berings Kystomrids og Navne paa Tschuktscherhalvøen. „I. Diomida“ ligger paa 66° 45' N. Br. og 205° Ø. Lgd. f. Ferro, men vestfor Østkap, der kaldes Kap Czukezence. Endvidere: „Carte Marine de la mer glaciale avec une partie de la province de Irkucki.“ Dette Kaart gaar fra 60° til 82° N. Br. og fra 180 til 270° Ø. Lgd. for Ferro. Det omfatter altsaa Beringshalvøen og de uopdagede Kystlande af Amerika. Det

Berliner Akademiets Atlas*) 1753 og *Robert de Vaugondys Atlas* 1757**), der alle tre henvise til det russiske som Kilde. Dette er derimod ikke Tilfældet med D'Anvilles „Troisième Partie de la Carte d'Asie, contenant la Sibirie et quelques autres Parties de la Tartaries. A Paris 1753“. Skjønt den berømte Forfatter i alt væsentligt følger det russiske Akademis Fremstilling fra 1745, ja, endogsaa gjengiver den oven for omtalte Karton over Beringshalvøen, nævner han dog ikke sin russiske Kilde. Hans Forhold til Akademiets Atlas var imidlertid ikke ubekjendt for Samtiden, og G. F. Müller***) siger udtrykkelig: „Det vilde have været ønskeligt, om den af Geografien højt fortjente Forfatter havde haft flere Efterretninger om Sibirien. Men da han som Folge deraf for det Meste har bygget paa det „Russiske Atlas“, har dettes Fejl ogsaa haft Indflydelse paa hans Kaart.“

Vi staa her ved Hr. Dalls sidste Forskansning. Han siger, at D'Anvilles Kaart er en noget fri Kopi af det andet Beringske Manuskriptkaart, og at dette nu kun findes i Manuskriptform i Sverig i Baron Klinkofströms Eje (S. 11). Dette er selvfølgelig ganske ubevisligt, thi, som jeg har paavist, er D'Anvilles Kaart i alt væsentligt en Kopi efter Akademiets Atlas 1745, og da det Klinkofströmske Manuskriptkaart stemmer overens med D'Anvilles Kopi, har jeg vel Ret til den Slutning, at dette svenske Manuskriptkaart ligeledes er en Kopi efter det russiske Atlas; at det ikke indeholder mere originalt om eller fra Bering end en halv Snes andre Kaart fra samme Tid, og at det navnlig er ganske uberettiget at betegne det som et Produkt af Vitus Bering eller at gjøre ham ansvarlig for dets Indhold. Dette gjør Hr. Dall imidlertid, og i sit Resumé benytter han det til at fremsætte ret nærgaaende Beskyldninger imod Søfareren. Hans Fremstilling er dog kun et Udslag af en udskøjende Kombinationsevne, der ikke holdes i Tømme af et grundigt Kildestudium. — Det kunde maaske synes alt for dristigt af mig at fremsætte en saadan Beskyldning, men dertil skal jeg bemærke, at jeg har liggende for

indeholder de samme Navne som Hovedkaartet samt R. Bolizoja. Diomid-Øen ligger paa 66° 30' N. Br., den 206de Længdegrad Ø. for Ferro gaar igjennem den, medens Østkap ligger paa 206° 23' Ø. Lgd. for Ferro.

*) Tabula Geographica Imperii Russici.

**) Atlas Universel par M. Robert et M. Robert de Vaugoudy. Paris. 1757. Deriblandt særlig: Partie orientale de l'empire de Russie en Asie 1750, og Carte de l'Asie. 1750. — For øvrigt henviser jeg til G. F. Müller: „Samml. Russ. Geschichte. VI. S. 87 fig.“

***) Samml. Russ. Geschichte. VI. S. 96.

mig i Omrids et andet svensk Manuskriptkaart over Berings første Rejse, der ifølge Hr. Bibliotekar Dahlgrens og Hr. Dalls enslydende Vidnesbyrd ganske stemmer med den Klinkofstrømske Version, og paa dette er netop Diomid-Øen og den russiske Kystlinje i Beringsstrædet en slet og ret Gjengivelse af Akademiets Kaart 1745. Dog, paa dette Punkt ville kun svenske Fagmænd kunne domme os imellem, og jeg henviser med Fornøjelse Sagen til deres Afgjørelse*).

Hermed kan jeg afslutte denne Oversigt over den russiske Kartografi, thi den næste Periode fra 1754 til 1780 beherskedes ganske af G. F. Müllers Kaart**), og hans Forhold til Vitus Bering har jeg tilstrækkelig karakteriseret i min Biografi af Søfareren og har ikke noget Nyt at tilføje.

Kaartet er baade meget urigtigt og ubilligt. Ifølge dets Fremstilling skulde Bering paa sin Sejlads kun være naaet til 66 Grader og nogle Minutters N. Br., og, idet Müller forstørrede det fabelagtige Kap Schelagskoi ud over alle rimelige Grænser, saaledes at det ragede op over den 72. Breddegrad og flere Grader østfor Beringsstrædet, blev det slaaet fast som en historisk og kartografisk Kjendsgjerning, at Bering havde vendt om omtr. 360 Kvartmil sydfor Asiens

Nordostspids, at han aldrig havde været ude af det Stille Hav, og at hans Sejlads ingenlunde kunde bevise,

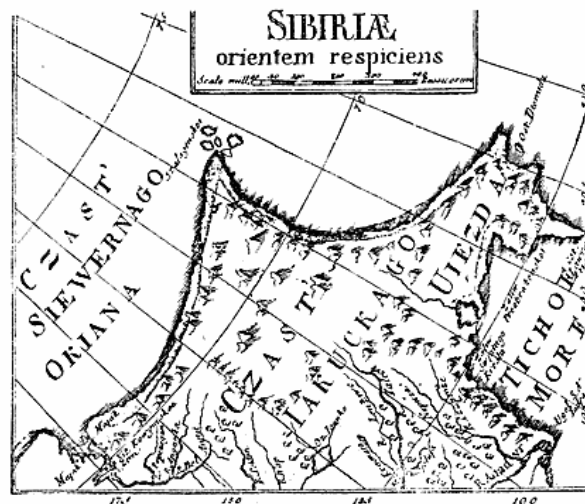
*) Vi have ogsaa her i Landet et Manuskriptkaart over Berings første Rejse; det findes i det 44. Bind af Kong Frederik V.'s Atlas og fører følgende Titel: „Accurate Delineation des oberhalb Sibériens neu gefundenen und entdeckten Landes, Kamtschatka genannt, sambt deme was noch daran grantzet. A. R. Witken“. Det ser meget godt ud, men er langt fra nøjagtigt.

**) „Nouvelle Carte des découvertes faites par des vaisseaux Russiens aux côtes inconnues de l'Amérique septentrionale avec les pays adjacents etc. A. S. Petersbourg à l'académie impériale des sciences. 1754, 1758.“ — En Kopi af Beringshalvøen efter dette Kaart findes baade i den danske og den amerikanske Udgave af min Bog om Bering. Müllers Kaart er blevet benyttet af

at Tschuktscherhalvøen var begrænset af Hav imod Nordost. Det var disse stuelærde og selvgode Gætninger, Cook tilintetgjorde 1779.

I min Biografi havde jeg paa rolig kritisk Vis givet en Fremstilling af disse Forhold og sagt, at selv Müllers Beretning lider af store Svagheder, „ikke alene i Retning af historisk Nøjagtighed, men ogsaa i skjønssom Kritik over de geografiske Resultater, hvortil Bering naaede“. Det forekommer mig, at en historisk Forfatter maa have Lov til at bruge saadanne Udtryk; men Hr. Dall tager mig dem meget ilde op. Han siger, at jeg har tilsmudset G. F. Müllers Minde, at jeg er en snæverhørdet og mistænksom Chauvinist, at jeg mangler Forstand, at jeg har ingen Indsigt i de

Ting, jeg taler om, og hans Indignation kulminerer i den højtidelige Forsikring, at han ingensteds har set noget anført, der kan støtte min Opfattelse. Uheldigvis staaer Hr. Dalls literære Kompetence til at afgive en saadan Erklæring i et sørgeligt Misforhold til de stærke Ord, han bruger. Selv Müllers Skrifter kjender han kun af tarvelige, oversatte Uddrag, og han har ikke det fjærneste Kjendskab til den russiske, tyske og franske Literatur, hvorpaa min Dom er baseret. Men desuden troer jeg

IV. Hjørnekarton af Akademiets Atlas. 1745.

helt at kunne berolige ham med et Par Sætninger. Det Afsnit af min Biografi, som han ivrer saa stærkt imod, har staaet trykt i Petermanns Geogr. Mittheilungen 1884, altsaa i det geografiske Hovedtidsskrift i Müllers eget Fædreland, uden at vække mindste Anstød, og hvad jeg siger om Müllers Forhold til Bering, er desuden i nøje Overensstemmelse med Akademikeren K. E. von Baers Udtalelser. Denne berømte Videnskabsmand var tysk Russer ligesom Müller, altsaa i dobbelt Forstand hans

Busching, Buache, Fischer o. m. a. — I denne Oversigt bar jeg helt forbigaaet Akademiets Kaart 1774, da det ganske har forladt den Beringske Type. En Kopi af dette findes hos W. Coxe.

Landsmand, og idet han fra et moderne og upartisk Standpunkt behandler den russiske Opdagelseshistorie, tager han paa det Bestemteste Parti for Bering imod Müller, men imod ham vil Hr. Dall muligvis tage i Betænkning at udslynge de samme Beskyldninger som imod mig, og naar han i sine Studier af Berings Historie engang naaer til at blive bekendt med von Baers udmærkede Afhandling*), tør jeg maaske vente en Tilbagekaldelse af hans Sigtelser.

Hr. Dall afslutter sin Afhandling med et Resumé, der er meget uvenligt imod Bering. Vi have set, at hans Dom er fejlagtig og ubegrundet selv dér, hvor han vil støtte sig til den historiske Literatur, og vi kunne ikke vente, at den skulde blive bedre, hvor han slipper sine Ræsonnementer løs uden literær Begrundelse, ja, hans Resumé er i Virkeligheden saa fejlagtigt, at jeg helst havde ladet det henstaa ubesvaret, men da hans Afhandling muligvis læses paa Steder, hvor min Bog ikke trænger hen, har jeg troet at burde følge ham til det Sidste.

Berings første, saa vel som hans anden Expedition ere i en vis Henseende ene staaende Foretagender blandt alle Tidens arktiske Rejser. Hans egentlige Udgangspunkt laa ude paa Jordens yderste Grænse, hvor kun Jægøren og Jassakkræveren vare naaede hen. Kamtschatka var dengang et fuldstændig vildsomt Land, og praktisk set laa det mange Gange længere borte fra St. Petersburg, end hvilket som helst kjendt Punkt nu er fra os. 130 Længdegrader, flere 1000 Mil, Jordens mindst gjæstmilde Egne, Klodens koldeste Strøg, Bjerge, endeløse Stepper, uigjennemtrængelige Skove, Moradser, Snedynger og Have skilte ham fra Kamtschatkaflodens Munding, hans egentlige Basis, og derhen skulde han føre, ikke en let Expedition, men et stort Provianttræn, et omfattende Skibsbyg-

*) Beiträge zur Kenntniz d. Russ. Reiches. XVI. S. 133, 135—139. etc. „Allein es ist auch wohl nöthig, ein Wort über die Veranlassung der Nichtanerkennung der Resultate der ersten und zur ungünstigen Beurtheilung der zweiten Expedition zu sagen. Diese gingen vorzüglich von dem sonst so verdienten und Bering ergebenen Historiographen Müller aus.“ — I sin Afhandling om P. J. v. Strahlenberg siger August Strindberg: „Förklarligt nog har hans förtjänst så mycket som möjligt blifvit förringad af de ryska afundsmännen, Akademikerna Müller och Gmelin, hvilka i sina stora vetenskapliga arbeten farit ganska illa med Strahlenberg.“ — Svenska Sällsk. för Antropologi och Geografi. Stockholm. 1879.

ningsmateriel; paa Rejsen maatte der bygges Flodfartøjer i snesevis og to søgaaende Skibe. Snart gik det op ad Sibiriens stride Strømme, snart paa Hesteryg eller Hundeslæde gennem Jakutens og Tungusens øde og triste Skove; han benyttede flere hundrede Arbejdere og dobbelt saa mange Heste for at udføre det Arbejde, som vore Expeditionsskibe nu sædvanlig gjøre det af med i nogle Uger eller Maaneder, medens han og hans Hjælpere maatte anvende over 3 Aar for at slæbe de store Transporter fra den finske Bugt til det Stille Havs nordøstlige Kyster. Hr. Dall siger, at han overalt paa denne Strækning fandt „Veje, som de vare“; men, hvad forstaaer han derved? Paa den 1000 Kilometer lange Strækning mellem Jakutsk og Okhotsk fandtes ikke Spor af Vej, ikke en eneste Hytte, ikke et eneste Tilflugtssted. Hundrede Aar i Forvejen vare Kosakkerne gaaede over den samme Strækning; de havde plantet et Trækors ved Judoma, den eneste Erindring, der var ladet tilbage, og indtil nogle ganske faa Aar før Berings Togt gik endogsaa Enkeltmandsrejserne til Kamtschatka nordpaa over Anadyrsk. Hele Egnen var et rædsomt Øde af vilde Bjerge og Sumpe; kun ad de stride Bjergstrømme kunde de store Transporter skaffes frem med overmenneskelige Anstrængelser; de Rejsende, ogsaa Chefen, maatte hver Nat søge Ly i Snedriverne; flere Gange truedes de af Hungersdøden og maatte friste Livet ved at spise „Læderremme og Sko!“

Det Samme gjentog sig paa Kamtschatka. Her fandtes paa en tilsvarende Strækning kun tre russiske Hvilepunkter, og kun i Snedriverne kunde Expeditionens Medlemmer værne sig imod Purga'ens Rasen. I alt dette ser Hr. Dall kun daglig Dags Ting; han kan ikke faa Øje paa den ringeste Heroisme hos denne Haandfuld Folk, der kæmper sig frem over den halve Jord for at løse et geografisk Problem. Mon han vilde vise den samme ligegyldige Kulde, hvis — ja vi kunne jo gjøre dette Tankeexperiment — et Par Snese Amerikanere for 150 Aar siden havde kæmpet sig frem fra New York til Alaska, havde dér efter bedste Evne sammentømret et Skib og havde kaartlagt Nordamerikas Vestkyst fra 55 til 67° 15' N. Br.? Ganske vist, Sammenligningen halter, men det var jo dog det Bering udførte for Asiens Vedkommende. Af medbragt Takkelage og kamtschadalske Træstammer tømrede han et Skib sammen i Kamtschatkafoden, bemandede det med 40 Mand, hvoraf ikke 10 vare søvante, forsynede det med tarvelig Proviant, og saaledes udstyret tiltraadte han en omtr. 1500 Kvartmil lang Sørejse langs en ukjendt Kyst i et ukjendt Hav, paa et Strøg, der

aldrig nogensinde tidligere var blevet pløjet af en evropæisk Skibskjøl. Hvorledes ser nu Hr. Dall paa denne Bedrift? Vi skulle høre. Han siger: „Her var en Mand med et nyt Skib, en fuldtallig Bemanding og et Aars Proviant. Han havde rejst rundt om den halve Jord, havde anvendt tre og et halvt Aar paa denne Rejse og et endeløst Arbejde, og alt dette for at naa hen i en Egn, hvor der er et Problem at løse. Men da han er kommen dér, ofrer han — med en hel Maaned af den sejlbare Sæson til sin Raadighed — kun 24 Timer paa Undersøgelsen. Uden at løse Problemet begiver han sig paa Hjemvejen, ganske vist med en rigtig Opfattelse, men denne er ikke hans egen Opdagelse, og han har ikke skaffet saa afgørende Beviser til Veje, at han kan afvæbne Kritiken.“

Bering var sendt ud for at afgjøre, om Asien var landfast med Amerika, og, hvis dette viste sig, at følge denne Verdensdels Kyster ned til evropæiske Nybygder, eller til han traf evropæiske Skibe. Ifølge Datidens geografiske Opfattelse kunde han vente at træffe den nye Verdens Kyster paa Strækningen fra Kap Lopatka til Beringsstrædet (Gamalandet, se ogsaa Kaartblad II). Hans Undersøgelser begyndte altsaa den Dag, da han lagde ud af Kamtschatkaflodens Munding 1728, og de afsluttedes først, da han i Sommeren 1729 dublerede Kap Lopatka for hjemgaaende. I den første Sæson var han i Søen fra d. 20. Juli til d. 18. September eller i 55 Døgn og altsaa anvendte han denne Tid paa sin Opgave. Han fulgte Nordøst-Asiens Kyst, undersøgte Indskæringerne og kaartlagde Landet samt overbeviste sig om, at der nordfor dens nordøstligste Spids fandtes et stort, aabent Hav. I den næste Sæson udførte han et Fremstød lige imod Øst for at opsøge det Land, som han i Følge sine egne lagttagelser formodede at være til Stede, og som Kamtschadalerne formente at kunne se i særdeles klart Vejr*). Han lagde ud den 5. Juni, naaede i Løbet af

*) Paa dette Punkt er Hr. Dall aldeles utilgængelig. Han skriver: „Lauridsen has ascribed to Bering's own initiative the willingness to make another search for land, as if these ideas were original with him. It is evident that this is unjustified and fanciful. Müller's account shows that the incitement to a second attempt proceeded from the resident of the country and that Bering complied with their suggestions; and Bering says so himself in his report. (S. 4).“ Det er jo ikke langt fra, at Hr. Dall her gjør Bering til en Slave af Kosakkerne paa Kamtschatka, og han vender fuldstændig op og ned paa alle historiske Beretninger, paa Berings egen, paa Müller's og Bergh's. Ved egne lagttagelser og ved de Indfødtes Beretninger kom Bering til at tro

de følgende Dage 200 Verst mod Øst, men blev af Uvejr og Storme tvungen tilbage imod Sydvest og omsejlede Kap Lopatka d. 1. Juli. Alle disse Bestræbelser troer Hr. Dall at kunne reducere til „24 Timers Undersøgelser.“ Fordi Bering ikke søgte Amerika paa det Punkt, hvor han — efter vor bedre Viden — var nærmest ved det vestlige Fastland, skal han nu reduceres in absurdum og beskyldes for ligefrem at være løbet bort fra sin Opgave („Leaving out of account the continent within half a day's sail, which he fairly ran away from ignorantly“). Hos alle billigtænkende og fordomsfrie Mænd reduceres det Hele til et Spørgsmaal om Held og Uheld, intet mere eller mindre. Bering var uheldig, fordi hans Fremstød mod Øst gjordes i for sydlige Egne, men hvem tør bebrejde ham det? Og hvem tør navnlig paastaa, at dette skyldes hans Mangel paa Mod og Heroisme. I hvert Fald er det ikke umiddelbart indlysende, at der hører mere Mod til at sejle 50 Verst i Beringsstrædet end 200 i Beringshavet! Ligesaa urimelig er Hr. Dalls Bemærkning om, at Bering den 26. August 1728 endnu havde en hel Maaned af den sejlbare Sæson tilbage. Det er ingen Kunst at være bagklog. Takket være Berings og hans Efterfølgeres Erfaringer ved nu enhver Skoledreng, at det forholder sig, som Hr. Dall siger, men hvorfra skulde Søfareren hente denne Oplysning 1728. Han vidste ikke andet, end at de sibiriske Floder i langt sydligere Egne allerede omkring d. 20. August bleve ufarbare paa Grund af Is, og han kunde vel have al Grund til at tro, at en lignende Skæbne pludselig kunde ramme ham her.

Desuden, selv om han havde sejlet 1 eller 2 Grader længere imod Nord og naaet Isgrænsen, vilde det dog have været ham ganske umuligt at afvæbne Kritiken. Kap Schelagskoi kunde han ikke have omsejlet, og Müller vilde med samme Ret kunne have konstrueret sit Tschukutskoi Noss og paastaaet, at han aldrig havde været ude af det Stille Hav. Hvorfor? Fordi Bering arbejdede med en Opgave, der ikke kunde løses ved en enkelt Sejlads og med smaa Midler. Fordi Problemet omfattede to Kontinenter og to Verdenshaves Kystlinjer og Beliggenhed imod hinanden; fordi det var et af de største Problemer, hvormed menneskelig Vidskab og Foretagelsesaand nogensinde havde kæmpet.

paa Amerikas Nærhed og derfor sejlede han. „Wie nun der Capitaine nicht versäumen wollte, von dem, was angeregte Merkmahle gegründetes enthielten und anzeigten, sich durch eine abermahlige Schiffahrt zu vergewissern: so machte er dabey die Anstalt, dasz etc. etc. Müller. III. S. 120.

Berings første Togt var kun et hastigt Lysglimt ind i det „store nordiske Mysterium“. som H. H. Bankroft træffende kalder det. Ved dette Lys tændtes 100 andre Spørgsmaal og med intuitivt Blik erkjendte Sofareren før end alle andre, at Opgaven kun kunde løses ved en Kaartlæggelse af Nordvestamerikas Kyst. Igjennem 9 lange Aar kæmpede han for at naa dette Maal; han overvandt de utroligste Hindringer; han førte Evropas yngste Marine ud paa storartede Togt i rent humanistiske Øjemed; han benyttede et af Verdens mest barbariske Lande som Basis for sine Operationer, og i Sandhullet paa Beringsøen beseglede han sin Gjerning med sit Liv. Denne Mand vil W. H. Dall frakjende Mod, Foretagelsesaaend, Heroisme!

Jeg troer ikke, at W. H. Dall repræsenterer den offentlige Mening i Nordamerika. Det amerikanske Folk har været Vidne til alt for mange besværlige Forsøg, til alt for mange vanskelige Begyndelser, det har en alt for skarp Opfattelse af, hvad en Pionérs Arbejde er værd, til at det skulde underskrive Hr. Dalls Kritik. Det vil i Vitus Bering erkjende en hærdet, udholdende og ærlig Pionér for menneskelig Vidskab, Kultur og Handel.

Tillæg.

(Nedenstaaende Memoire af Astronomen *J. N. de L'Isle* har betydelig Interesse, dels med Hensyn til Vitus Berings Historie, hvorom saa faa samtidige Vidnesbyrd endnu foreligge, dels ogsaa med Hensyn til Astronomens eget Forhold til Bering og den store nordiske Expedition, og jeg har derfor troet at burde lade den følge med nærværende Afhandling, som den belyser i mere end en Henseende. I sin Alderdom (1750) søgte *J. N. de L'Isle* at sikre sig Æren for at have fremkaldt den store nordiske Expedition eller Berings andet Togt ved et Kaart, som han paastod i Aaret 1731 at have overrakt Kejserinde *Anna Ivanovna*. Hans Fremstilling blev skarpt imødegaaet af *G. F. Müller*, og af den her foreliggende Memoire ses det, at han ikke selv har havt Foretræde hos Kejserinden, men at Admiral *Sivers* muligvis har overrakt hende hans Kaart, og om Initiativet til den store nordiske Expedition er der aldeles ikke Tale. (Se forøvrigt: *Beiträge zur Kenntniz d. Russ. Reiches*. 16. B. S. 91—107, hvor der ogsaa findes Oplysning om det geografiske Bureau, som de *L'Isle* søgte oprettet under Akademiet, og som skulde optage alle Kaart fra det store Rige.) Den flere Gange omtalte Admiral *Peter Sivers* var oprindelig dansk Søofficer, men gik 1704, altsaa omtrent samtidig med Vitus Bering, i russisk Tjeneste og steg til de højeste Poster i den nydannede Marine. 1732 faldt han i Unaade og forvistes af Kejserinde *Anna* til sit fiske Gods, hvor han levede i 8 Aar i „Nød og Elendighed“. 1740 kom han tilbage i sine Stillinger, men døde kort efter af et Slagtilfælde. Hans Slægt blev højt hædret af Kejserinde *Elisabeth*, men selv betragtede han sig altid som Dansk. (Se *Norsk Hist. Tidsskrift*. II Række. 4. B. S. 433 fig.) — Jeg har ikke haft Adgang til de *L'Isles* Original, men benyttet en Afskrift, der opbevares i Rigsarkivet i Stockholm, og som Hr. Bibliotekar *E. Dahlgren* godhedsfuldt har tilstillet mig.)

Histoire des cartes et des mémoires concernant l'Expédition au Kamtschat.

- 1° Sur la fin de l'année 1728 Mr. Blumentrost président de l'Académie, étant alors à Moscou, a envoyé à Mr. Schumacher une carte de la route par terre que le Capitaine Beerings et ses gens ont tenu dans leur premier voyage depuis Tobolsk jusqu'à Ochota, qui est situé sur la côte de la mer Orientale. Cette carte m'ayant été communiquée par l'ordre de Mr. Blumentrost pour l'examiner et en savoir mon sentiment; Je lui envoiai mes réflexions sur cette carte dans une lettre datée de Petersbourg le 20 Janv. 1729. Je pris aussi une copie de la Carte, elle est entre celles qui sont à ma garde, on y pourroit joindre une copie ou extrait de ma lettre écrite à Mr. Blumentrost pour être conservée dans le bureau de Géographie.
- 2° Aprez avoir reçu cette carte et en avoir fait la description dont je viens de parler, je recus un petit rapport de cette carte écrit en Russe que Mr. Karovin, alors interprète de l'Académie, a traduit en François; Je les déposerai l'un et l'autre dans le bureau de Géographie.
- 3° Aiant aussi reçu par différens moiens le résultat de quelques observations d'Eclipses faites au Kamtchat et ailleurs par le Capitaine Beerings et ses gens; J'en ai déduit la longitude du Kamtchat dans un mémoire que j'ay lû à l'Académie au mois de novembre 1730. J'ay ensuite eu tant du Capitaine Beerings que de son lieutenant des éclaircissemens sur leurs observations; par où j'ay pu ammeliorer les conclusions que j'en avois tiré d'abord, et enfin aiant encore reçu des observations correspondantes de l'une de ces éclipses faites en Amérique, et dont je n'avois pas pu avoir de correspondantes en Europe; J'ay eu dequoy être plus assuré de cette longitude autant que les observations du Capitaine Beerings ou de ses gens pouvoient être exactes. C'est ce mémoire lû en 1730 avec les additions faites depuis que je presente aujourd'hui à la compagnie; et dont il convient aussi d'avoir une copie dans le bureau de Géographie.
- 4° Aiant ensuite comparé la longitude du Kamtchat avec celle de l'extrémité orientale de l'Asie qui se conclut des cartes de la Chine, j'ay trouvé quelles, se convenoient et j'en ai dressé une carte et un mémoire au mois de Juillet 1731. J'ay donné l'un et l'autre à Mr. l'Amiral *Sivers* allant à Moscou. Le titre de ces pieces étoit: Nouvelle Carte de la mer Orientale proposée pour la conduite des nouvelles navigations qui seront sur cette mer et pour la verification des pais représentés sur cette Carte. Je n'ay point de copie de cette carte; mais je pourrai donner la copie du mémoire en aiant conservé le brouillon.
- 5° La Carte susdite et le mémoire qui y étoit joint aiant donné occasion de parler du chemin de cette extrémité Orientale de l'Asie jusqu'à l'Amérique; J'en ai dressé une grande Carte que j'ay montré au Sénat et à l'Académie, et sur laquelle j'ay fait un nouvel écrit aiant pour titre: Mémoires sur la Nouvelle carte de la mer Orientale pour montrer le plus court chemin de l'Asie à l'Amérique. J'ay

communiqué à l'Académie le susdit mémoire; pour la Carte, mon original m'a été emprunté par Mr. l'Amiral Golowin qui prétend qu'il doit rester à l'Amirauté; mais l'Académie en a pris deux copies; l'une pour être envoyée à Mr. le Capitaine commandeur Beerings qui l'a demandé, et l'autre pour être gardée dans le bureau de Géographie. C'est d'après cette carte que Mr. Kyrilof a marqué sur sa carte Générale la situation de la terre d'Yeço, la terre de la Compagnie, celle de Jean de Gama etc.

6° Lorsque l'on eut résolu la seconde expédition de Mr. le Capitaine commandeur Beerings; et que l'on s'en fut rapporté à l'Académie pour donner des instructions sur ce second voyage je fus un des premiers à dresser par écrit et à communiquer des instructions fort amples sur les observations qu'il y avoit à faire sur l'Astronomie, la Physique et la Géographie; et mon frère de la Croycere fut un des premiers qui s'offrit volontairement pour faire ces observations; il manque dans le recueil des pièces du Kamchat la plus part des instructions détaillées que j'ay donné sur cela et plusieurs des représentations que mon frère a fait pour les arrangemens de son voyage.

7° Mr. le Capitaine commandeur Beerings étant à Petersbourg me fit la grâce de me communiquer le petit *ms* ou extrait de son voyage en allemand, comme il l'avoit communiqué à plusieurs autres; et il me permit d'en faire une traduction Française que j'ay communiqué en dernier lieu à la demande que l'on m'en a fait pour en mettre l'extrait à la fin de l'almanach de

l'année prochaine 1736. Je déposerai dans le bureau de Géographie la traduction Française que Mr. de Winsheim a bien voulu me faire de cet écrit du Capitaine Beerings.

8° Mr. l'Amiral Sivers m'a aussi communiqué une copie de la Carte entière de Mr. le Capitaine Beerings faite en Russe par le Géodésiste Ivan Khanókhov, elle sera conservée dans le bureau de Géographie pour y avoir recours en cas de besoin.

9° Mr. l'Amiral Sivers avoit aussi eu la bonté de me prêter le journal entier du lieutenant du Capitaine Beerings dans lequel étoient toutes les opérations qui ont été faites en route depuis Tobolsk Jusqu'à la fin du Voyage avec tous les calculs et les résultats de ces opérations; à ma réquisition on entreprit à l'Académie la traduction du discours qui étoit dans ce journal; car pour les opérations et les calculs ils se pouvoient aisément entendre de toute personne qui scait les regles de la navigation: Mr. Govletski fut chargé de la traduction dont je viens de parler, qu'il n'a point achevée; et cependant après la disgrâce de Mr. l'Amiral Sivers, l'on m'a envoyé redemander ce journal que j'ay été obligé de rendre. Je déposerai dans le bureau de Géographie tout ce que j'ay de la traduction de Mr. Govletski; mais il seroit bon que l'on y pût avoir une copie entière de ce journal et de tous les autres pareils journaux que l'on pourroit trouver; ce qui seroit d'une très grande utilité pour les cartes particulières et générales de ce vaste Empire.

De L'Isle.

Mindre Meddelelser.

Sveinn Pálssons's Rejse til Fiskivötn i Island i Aaret 1795. Efter at jeg havde skrevet min Rejseberetning fra Sommeren 1889 („Geogr. Tidssk.“ X. S. 149—172) fik jeg fra det literære Selskabs Arkiv i Kjøbenhavn laant Sveinn Pálsson's „Journal holden paa en Naturforskerrejse i Island“. Dette interessante Manuskript (3 Bind i Folio) indeholder bl. a. en hidtil ukjendt Beretning om en af Sveinn Pálsson i Aaret 1795 foretagen Rejse til Fiskivötn. Da jeg i min Rejseberetning har givet en historisk Oversigt over de Forsøg, der ere blevne gjorte for at undersøge denne Del af Islands indre Højland, tillader jeg mig med nogle Ord at gøre opmærksom paa denne Rejseberetning. Den 26. August 1795 rejste Sveinn Pálsson med en Følgemand fra Næfuholt til Ubygderne; det var hans Agt ikke blot at undersøge Fiskivötn, men ogsaa om muligt at finde Tungnáens og Skaptiáens Kilder, hvorfra han saa eventuelt vilde trænge frem over Højlandet til Arnafellsjökull for ogsaa at undersøge Thjorsáens Kilder. Den første Dag passeredes Tungná i Nærheden af dens Udløb til Thjorsá, og her opslog de Rejsende deres Telt paa en Græsplet, der kaldes Hestatorfa; næste Morgen passeredes Kaldakvísl, der paa Vandmængden og den bløde Bund var meget farlig. I Thóristungur tilbragte de en Dag for at gjøre Jagt paa Svane, der yngede her i Mængde. Selve Pladsen Thóristungur bestaer efter Pálsson af Grus- og Sandhøje; kun ved Kaldakvísl langs enkelte klare Kilder og Bække finder man en frodig Vegetation af Kvanner, Pil og Star-

græs. Den 29. fortsattes Rejsen til Fiskivötn, hvor de Rejsende om Aftenen opslog deres Telt ved Tjaldvatn. Næste Dag var Vejret saa daarligt, at de ikke kunde komme uden for Teltet; først om Eftermiddagen den 31. August kunde Sveinn Pálsson gjøre nogle smaa Udflugter i Omegnen. D. 1. September forværredes Vejret endnu meget, og Dagen efter saa de sig nødte til at vende om til Bygden, thi Sandstormen gjorde det umuligt at trænge længere ind paa Højlandet. Sveinn Pálsson kunde altsaa ikke udføre den paatænkte Rejse efter den oprindelige Plan, men han har dog beskrevet Terrænet ved Fiskivötn meget godt, saa at man bl. a. kan se, at der siden ikke er sket Forandringer ved vulkanske Udbrud e. lign. Efter Udbruddene i 1783 var man i Skaptártunga holdt op med at drage til Fiskivötn for Fiskeriets Skyld, men alligevel fandtes der dog to gamle Baade deroppe. Sv. Pálsson giver en god Beskrivelse af det vulkanske Landskab og de fornemste Søer, hvoraf de fleste dengang havde de samme Navne som nu; kun kalder Pálsson Breiðuvötn for Utsynningsvötn, og Snjóalda synes dengang at have havt Navnet Tungnárfljall. Sv. Pálsson beskriver Stórisjór saa nøje, at det er ikke til at tage fejl af, at man dengang, som jeg i min Rejseberetning har paapeget, har givet Navnet Stórisjór til den Sø, der nu af Indbyggerne i Heredet „Land“ kaldes Litli-sjór. Pálsson beretter bl. a., at ingen dengang endnu var trængt frem til den nordlige Ende af Stórisjór, og at man troede, at der i Nærheden fandtes store Kolonier a